

FİKRİYAT

*Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler
Araştırma Dergisi*

Cilt 1, Sayı 1, Haziran 2021

Makale Adı /Article Name

NİETZSCHE: ÜSTİNSAN'IN ÖLÜMÜ

NİETZSCHE: DEATH OF THE
SUPERMAN

Yazar

Ferhat KUTLUAY

Dr.Öğr.Üyesi, Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, email:
ferhatkutluay@siirt.edu.tr, ORCID NO: 0000-0001-7403-8675

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 15 Mart 2021

Kabul Tarihi: 15 Haziran 2021

Yayın Tarihi: 30 Haziran 2021

Kaynak Gösterme

Kutluay, F. (2021). Nietzsche: Üstinsan'ın Ölümü. *Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Fikriyat Sosyal Bilimler Araştırmalar Dergisi*, 1 (1), s.54-68.

Öz

19. yüzyılın önemli ve etkili simalarından Nietzsche, öğretisiyle ön plana çıkan düşünürlerdendir. Tanrı, Güç İstenci, Üstinsan, Bengi Dönüş ve Amor Fati gibi kavramlar, onun öğretisinin temelinde yer alan önemli kavramlardır. Bilhassa Tanrı ve Üstinsan ikilisi, çalışmamızın temelinde yer almaları itibarıyla ayrı bir öneme sahiptir. Nietzsche öncelikle insanları; sürü insanı, özgür insan ve üstinsan olarak üçe ayırmaktadır. Ona göre insanlar uzun bir müddet, sürü insanı olarak yaşamlarına devam etmiştir. Ama böyle bir yaşam tarzı, insanın asli doğasına uygun bir yaşam biçimi değildir. Bu nedenle insanın bu yaşam biçiminden bir an önce kurtulması ve daha üst bir aşama olan üstinsan mertebesine yükselmesi gerekir. Bunu yapabilmesi ise ancak Tanrı'yı öldürmesi ve onunla ilgili olan tüm ahlaki değerlerden kurtulması ile olanaklı olabilir. Çünkü Tanrı, insanın kendisini aşmasının önündeki en büyük engel teşkil etmektedir.

Nietzsche; 'Tanrı Öldü' ve 'Yaşasın Üstinsan' diye haykırarak, artık üstinsanın zamanı geldiğini ilan etmektedir. Ama Tanrı inancı ve onunla bağlantılı olan her tür ahlaki değerler, insan yaşamında gerek bireysel ve gerek toplumsal birtakım önemli işlevler yerine getirmektedir. Bu işlevler insan yaşamında önemini korumaya devam ettiği süre içinde, Tanrı'yı öldürüp onun yerine geçmek söz konusu olamaz. Bu nedenle Nietzsche'nin Tanrı Öldü! ve Yaşasın Üstinsan! söyleminin hiçbir olgusal tarafının olduğu söylenemez. O halde Nietzsche'nin üstinsan doktrini; bir beklentinin, bir umudun, bir düşün veya bir kurgunun dışavurumundan öteye geçen başka bir şey değil diye yorumlanabilir.

Anahtar Kelimeler: Nietzsche, Tanrı, Güç İstenci, Üstinsan, İnsan.

Abstract

Nietzsche, one of the important and influential figures of the 19th century, is one of the thinkers who prominent with his teaching. Notions such as God, the will to power, Superman, eternal recurrence, and amor fati (love one's own destiny) are important concepts that underlying at the basis of his teaching. Because they are at the core of our work, especially the duo of god and superman, has a special importance. Nietzsche primarily divides the people into three groups as a herd man, a free man, and a superman. According to Nietzsche, people continued their lives as a herd man for a long time. But such a way of life is not a appropriate lifestyle for human nature. Therefore, a person should get rid of this lifestyle as soon as possible and rise to the status of superhuman, which is a higher stage. This can only be possible by killing God and getting rid of all moral values associated with him. Because God is the greatest obstacle that prevents man from challenging himself.

Nietzsche; Shouting "God is dead" and "Long live the superman", he declares that it is time for the superman. But belief in God and all moral values associated with it fulfill some important functions both individually and socially in human life. As long as these functions continue to be important in human life, it is out of the question to kill God and replace him. For this reason, it cannot be said to have any factual side of Nietzsche's expressions: "God is dead!" and "Long live the Superman!". So Nietzsche's superman doctrine can be interpreted as nothing more than the manifestation of an expectation, a hope, a dream, or a fiction.

Keywords: Nietzsche, God, Will to power, Superman, Human.

Giriş

Antik Yunan dünyasının önemli düşünürlerinden olan sofist Protagoras, “Bütün şeylerin ölçüsü insandır: Var olanların var oldukları ve var olmayanların var olmadıkları” (Laertios, 2003:441) şeklinde olağan dışı bir ifade de bulunuyordu. Çünkü Protagoras bu sözü, artık felsefi ilginin varlık, fizik ve metafizikten insana doğru kaydığı bir dönemde ortaya atmaktaydı. Şüphesiz bu söz, artık makro kozmosun değil mikro kozmos olan insanın daha öncelikli ya da araştırmaya ve bilinmeye daha değer olduğunun bir delili niteliğindedir. İnsan, artık evrenin ve yaşamın merkezine yerleşmeye başlamış ve düşünürlerin büyük bir ilgi odağı haline gelerek dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır. Kısaca söylenildiğinde insan artık sahne arkasında bekleyen bir figüran değil, sahnede olan bir başroldür. Peki, felsefi tartışmaların ana odağına yerleşecek ve aynı zamanda her şeyin ölçüsü olacak kadar değerli olan bu insan, nasıl bir insandır ya da nasıl bir insan olmalıdır? Bu sorunun cevabını, farklı birçok filozofun düşüncesinde bulmak pekâlâ mümkündür.

Felsefe tarihinde, insanın ne olduğu ya da nasıl olması gerektiği ile ilgili konuyu ciddi ölçüde ele alan ve bu bağlamda özellikle diğer düşünürlerden farklılığıyla dikkatleri üzerine çekmeyi başaran önemli ve etkili bir filozof vardır. Bu filozof; modern zamanlarda insan varlığının, yaşamın değerini hiçe indirgeyen Batı metafizik düşünce geleneğinin nihilistik eğilimlerini karşısına alıp, öncelikli olarak onun kurgu ve mistifikasyonlarını temelden yıkmakla işe başlayan ve tam anlamıyla hiçbir sistemi olmayan yıkıcı bir filozof olarak karşımıza çıkan 19. Yüzyıl düşüncesinin ya da modern düşüncenin en önemli düşünürlerinden olan Friedrich Wilhelm Nietzsche'dir (Danto, 2002:19).

Nietzsche'nin yıkıcılığını ve farklılığını, Deleuze daha net sözcüklerle şöyle ortaya koyar; “Nietzsche ve okuyucusu arasında hiçbir olumlu bağ kurulamaz ve Nietzsche ya bir nihilist veya daha kötüsü bir faşist, en iyi ihtimalle de anlaşılmaz, dehşet saçan bir peygamber”dir. Ama en iyi ihtimalle Nietzsche'yi, “sadece basit bir ateizmi benimsemenin ötesinde, ilahi adaletin, Tanrısal inayetin ve dini aşkınlığın varoluşunu bir bütün olarak kişisel bir biçimde ve içtenlikle yadsıyan biri olarak da görebiliriz” (Magee, 2000: 242). Bu sözler, aslında Nietzsche ile birlikte felsefi düşünün ne kadar tehlikeli bir boyuta evrildiğini göstermektedir. Çünkü Nietzsche'den daha önceki yüzyıllarda felsefe, daha çok filozoflar için tehlike arz etmekteyken, oysa Nietzsche'yle beraber herkes için tehlikeli olmaya başlamıştır (Strathern, 1998:4).

Felsefe tarihinde İlkçağın etkin felsefe anlayışı, tümüyle doğanın bilinmesi ve açıklanması üzerineydi. Sofistler ve aynı şekilde sofist bir düşünür olan Sokrates ile birlikte bu anlayış kökten bir değişime uğramış, insana dönük bir felsefe anlayışının emareleri ortaya çıkmaya başlamıştı. Eyleyen, bilen özne olarak insana dönük bir felsefe daha sonra Descartes'in (1984:33), “Cogito Ergo Sum” ile daha da belirginleşmişti. Her ne kadar ilk olarak İlkçağda ve daha sonra Descartes ile birlikte insana dönük bir felsefi anlayış belirlemeye başlamış olsa da ama asıl 19. yüzyılın ortalarına doğru insan problemi kimiler de yeni ve daha köklü bir şekilde kendini göstermeye başlamıştı ve bunun için insan kendine yabancılaştığı için, kim olduğunu ve anlamının ne olduğunu ortaya çıkarmalı veya yeniden keşfetmeliydi (Barrett, 2003:181).

Büyük keşfe çıkanlardan biri de elbette Nietzsche'ydü. İnsanın özü itibarıyla ne olduğu ve en önemlisi onun nasıl olması gerektiği ile ilgili problem, Nietzsche'nin zihnini fazlaca meşgul etmekteydi. Bu nedenle Nietzsche'nin düşüncesinin temelinde güç istenci, Tanrı'nın ölümü, bengi dönüş, Amor Fati, üstinsan gibi terimler ve özellikle bu terimlerin önemli bir yansıması olan ideal bir insan nedir ile onun nasıl olması gerektiği büyük bir

yer teşkil etmiştir. Daha net bir ifadeyle onun için önemli olan problem, “hangi tip insanın daha değerli olduğu, yaşamaya daha değerlidir, geleceği daha sağlamdır diye yetiştirilmesi gerektiği, istenmesi gerektiğidir” (Nietzsche, 2008:10).

Nietzsche insan ile ilgili görüşlerini serimlerken tek tür bir insandan değil, aynı zamanda farklı insan türü olduğunun vurgusunu yapar ve buradan hareketle insanı sürü insanı, özgür insan ve üstinsan olarak üçlü bir sınıfa tabi tutar. Daha sonra hangi tür insanın, yaşamaya değer anlamında daha önemli olduğu üzerinde durarak görüşlerini berraklaştırır. Ortaya çıkan üçlü sınıflamada önemli olan ya da diğer bir anlamıyla ideal insan tipi, Nietzsche için Üstinsandır. Ona göre Üstinsan daha önceleri de sık sık ortaya çıkmış olsa da, bu çıkış durumu istenerek olan bir şey olarak gerçekleşmemiştir. Tam tersine Üstinsan türünden hep korkulmuş ve bu nedenle bilerek onun karşısı insan tipi evcil hayvan, sürü hayvanı ya da hasta hayvan olan tip yani sürü insan yetiştirilmiştir (Nietzsche, 2008:10). Ama Nietzsche'ye göre tüm engellemelere rağmen, Üstinsan bir şekilde ortaya çıkmış ve artık istenirse de bu çıkışın karşısında durmak mümkün olmamıştır.

Üstinsan türünün ortaya çıkması, tamamen Tanrı'nın ölmesine bağlı bir olgudur. Doğal olarak Nietzsche'nin Üstinsan fikri bir yandan artık aşkın bir varlığın olmadığı yani onun (Tanrı) öldüğü iddiasını taşırken, diğer yandan ölen Tanrı'nın yerine Üstinsanı ve ondan tevarüs eden yeni değerlerini geçirdiği anlamını taşımaktadır. Özetle söylenildiğinde Nietzsche her fırsatta; “Tanrı öldü! Tanrı ölü! Onu öldüren de biziz” (Nietzsche, 2003:130) ve “Yaşasın Üstinsan” (Nietzsche, 2016:290) diye deklare ediyordu. Nietzsche bu sözcükleri, özellikle birçok eserinde defaatle vurgular. Nitekim burada Tanrı'nın ölümünü doğal bir ölüm olarak değil, aksine üstinsanın onu öldürdüğü şeklinde okumak daha doğru olacaktır. Ayrıca buradaki öldürme hadisesinin fiziksel değil, tinsel olduğunun altını da çizmek gerekir. Yani Tanrı'nın ölümü olayı basit bir olgu veya belirli bir zamanda ve mekânda tanık olunan pozitif bir tarihsel hadiseden ziyade, tinsel bir hadiseye tekabül etmektedir (Roney, 2013:309).

Nietzsche'ye göre Tanrı'nın ölmesiyle, Üstinsan gibi bir tür ile birlikte yeni bir düzen ve buna bağlı olarak da yeni değerler biçimi ortaya çıkmıştır. Bu yeni yaşam biçiminde yaşamın temelinde yer alan iyi ve kötü olarak karşımıza çıkan her tür ahlaki şeyin ölçütü, belki de bunların yaratıcısı demek daha doğru olur, artık Tanrı'nın kendisi değil, adı geçen üstinsan denilen insan türüdür. Zaten Nietzsche'nin de en temel amacı, mevcut değerleri tersyüz ederek yeni bir düzen ve değerlerin inşasının peşinde olmasıdır. Çünkü mevcut değer yargılarının hiçbirinin rasyonel bir tarafı yoktu ve bunlardan bir an önce kurtulmak gerekirdi. Bu inşayı yapabilecek de sadece üstinsan gibi bir varlık olabilir. Ancak mevcut olan tüm ahlaki değerlerin yaratıcısı olan Tanrı'nın ölmesi ya da öldürülmesi ile bu amaca ulaşılabilir. Nihayetinde Tanrı'yı öldürebilecek kadar güce sahip olan bu insan türünün, alışagelmış tüm yaşam biçimini de alt üst edecek kadar güce sahip olabilmesi de gayet doğal olacaktır.

Tanrı'yı öldürebilen ve yaşamın alışlagelmış tüm dengesini köklü bir değişikliğe uğratabilen ya da yaşamın dengesini tümüyle alt üst edebilen bir güce sahip olabilen Üstinsan ne türden bir insandır ve insanlık tarihinin herhangi bir döneminde bir mevcudiyeti söz konusu olmuş mudur? Bu soru, Nietzsche'ye yönelik sıkça sorulan sorular arasındadır. Ama sorulması gereken başka sorular da vardır; eğer Üstinsan herhangi bir zaman diliminde mevcut olmuşsa bile, varlığını halen devam ettiriyor mu? Yoksa Üstinsan öldü mü? Ve Üstinsan öldüyse neden öldü? Tanrı yaşıyor mu? Bu çalışmanın amacı, Nietzsche'nin görüşleri doğrultusunda burada ortaya atılan soruların

cevabını aramak ve cevaplar doğrultusunda Nietzsche'nin iddia ettiği üzere Tanrı'nın değil, üstinsanın öldüğünü ortaya koymaya çalışmaktadır.

1. İnsan ve Tanrı

Tarihsel perspektiften bakıldığında, Tanrı ile insan arasında yakın bir ilişkinin söz konusu olduğu aşikârdır ve buna mukabil bu ilişki içerisinde şüphesiz her zaman başat rol oynayan da Tanrı'nın kendisi olmuştur. Çünkü insan nezdinde ilkin Tanrı, üstün ve aşkın bir varlık olarak tezahür etmiştir ve bu vesileyle Tanrı, insan yaşamına dâhil olmaya başlamıştır. Üstün ve aşkın bir varlık olarak giderek zihinlerde güçlü bir şekilde yer edinen Tanrı'nın, insan yaşamının tüm yönlerine hâkim olması ise artık kaçınılmaz olmuştur. Ayrıca buna paralel olarak Tanrı'nın hâkimiyeti de sürekli yukarı yönlü bir ivme içindedir. Tanrı'nın ivmesel hâkimiyetine, pratik yaşamın günlük dildeki yansımalarıyla sürekli karşılaşmak mümkündür. Özellikle insanın doğum, evlilik ve ölüm gibi durumlarda kullandığı simgelerde ya da depresyon, sel ve kıtlıklardan korunma gibi doğal afetlerden korunmada kullandığı dilde tümüyle görebiliriz. Bunun yanında insanın günlük yaşamındaki görüşmelerinde, ziyaretlerinde, selam alışverişlerinde kullandığı terminolojide de pekâlâ görebiliriz. Hatta bu hâkimiyet, giyim kuşamda ve hangi gıdaların tüketileceğine dair alanı da kapsamaktadır. Kısacası hayatın her alanında Tanrı'nın hâkimiyetine tanık olmak pek muhtemeldir.

İnsanlar, hayatın tüm alanlarında karşılaşılan ve aynı zamanda hayatın her alanına bu denli hâkim olmaya başlayan bu varlığı hayal ederek başlamadılar. İnsanların sosyal hassasiyetler yüzünden kendilerini Tanrılara bağlı hissetmeleri, Tanrıları hayallerinde belli bir şekilde canlandırmaları sebebiyle değildi. İnsanlar kendilerini kullandıkları veya acı çektikleri şeylerle ilişkilendirerek başladılar, tıpkı kendilerini birbirleriyle ilişkilendirdikleri gibi, kendiliğinden, düşünmeksizin ve hiçbir olur olmaz yorum ve sorgulama yapmaksızın. Bu şekilde oluşmuş olan alışkanlıkları izah edecek veya onlara anlam verecek teori, bu ilkel vicdanlara ancak daha sonradan gelmiştir. Bu hassasiyetler kişinin diğer insanlarla olan ilişkilerinde gözlediği şeylere aşağı yukarı benzer olduğu için, tabiatın bu güçlerini insan hayalinde, kendi gibi varlıklar diye canlandırdı ve aynı zamanda da, onları kendinden ayırıp o sıra dışı varlıklara, kendilerine mahsus nitelikler atfetti ki bu nitelikler onları birer Tanrı'ya dönüştürdü. O halde dini fikirler, daha önceden varolan sosyal hassasiyetlerin bir tür yorumundan doğar (Peterson vd. 2013:40). Öyleyse Tanrı, sonradan ortaya çıkmış toplumun ürünü olan başka bir şey değildir. Çünkü Tanrı ile toplum birdir ve bu nedenle (Durkheim, 2005:27) din de, sosyal bir fenomendir. Dolayısıyla tüm dinlerin kaynağını toplum oluşturur. Ama aynı zamanda toplumun hassasiyetleri ve hassasiyetlerden doğan bazı karşılanamayan temel ihtiyaçlar, insanları bir tür kendine yetememezlik ya da acizlik duygusuna itmiştir. Acizlik duygusuna kapılan insan, kendisinden üstün olduğunu düşündüğü varlıklar yaratmaya başlamıştır. Bu varlıkların en başında, Tanrı'nın kendisi gelmektedir.

O halde Tanrı'nın yaşama, neredeyse kuşatıcı bir şekilde dâhil olması, öncelikle insanın kendini yetersiz olarak görmesinden, hissetmesinden ileri gelmektedir. Netice itibarıyla kendini yetersiz gören insan, kendisi gibi yetersiz olmadığını yani güçlü olduğunu düşündüğü bazı varlıkları yaratmış ve bu varlıklara derinden bir inanç besleyerek, giderek onları yaşamına dâhil etmeye başlamıştır. Zira ilkel insanların da en önemli özelliklerinden biri de, dünyayı sayısız manevi varlıkların donatmış olduğuna dair bir fikre sahip olmasıdır. Bu varlıklar iyi ya da kötü niyetlidir. Üstesinden gelinemeyen karmaşık doğa olaylarının nedenlerini, kötü niyetli olan hayaletlere ve ruhlara atfederler. Sadece hayvan ve bitkilerin değil, dünyadaki cansız nesnelere de bu hayalet ve kötü

ruhlar sayesinde yaşadığına ve onlardan etkilendiğine inanırlar. Dolayısıyla din, insanlarca kontrol edilemeyen bir dünya karşısında ortaya çıkan nevrotik çaresizlik hislerine bir cevap olarak kendini göstermiştir (Freud, 2003:154).

Doğa olaylarının karşı konulamaz karmaşası karşısında içine düştüğü zayıflığın farkına varan insan, bir yaratıcı fikrine giderek sempatiyle bakmaya başlamıştır. Bu bağlamda din, insanın çare bulamadığı ve kendisine içten gelerek mucizevi bir biçimde yardım edilen bir aczin ifadesidir. İşte insanın tam da burada bulduğu dindir (Akt. Mario Erdheim, 2003:17). Din, kişinin birliğinden bir kuşkunun doğurduğu bir ucubedir, kişiliğin değişmesidir. Buna göre insandaki bütün büyük ve güçlü yan, insanüstü ve yabancı olarak tasarlandı. Böylece insan giderek kendini küçülttü. O çok zavallı ve zayıf ve çok güçlü ve şaşırtıcı yanını iki alana ayırdı, ilki insan diye adlandırıldı, ikincisi 'Tanrı' diye isimlendirildi (Güç İstenci, 2002:88). Bu nedenle daha çok zayıf yönünün doğrultusunda hareket eden insanın Tanrılar yaratması, sürekli yaptığı bir şey olmuştur. Tanrılar, insanlık tarihinde çok önemli bir rol oynamıştır ve insanoğlunun yarattığı gelmiş geçmiş en büyük düşünsel tasarımlardan birisidir (Armstrong, 2017:26).

Düşünsel bir tasarı olarak Tanrı'nın, insan yaşamına önemli oranda dâhil olmasının ve giderek artan oranda bir rolünün olmasının uzak bir geçmişi olduğunu söylemek de gerekir. Bu geçmişi, insanlık tarihinin başlamasına denk düşecek kadar eski bir geçmiş olarak telakki etmek muhtemelen yanlış olmayacaktır. Aslında bu bir nevi insanoğlunun, daha başlangıçta her şeyin İlk Nedeni, gökyüzü ve yeryüzünün hâkimi olan bir Tanrı yarattığını söylemek manasına gelmektedir (Armstrong, 2017:25). Bunu çok eski tarihten bize intikal eden ilkel kabilelerin törensel ya da ayinlerle dolu ritüel yaşamlarında, Âdem ile Havva'nın hikâyesinde, Nuh Tufanı'nda, Babil Yaratılış Mitosunda, Gilgamiş destanında ve benzeri daha birçok destanlarda ya da Eski Ahit (Tevrat), Zebur, Yeni Ahit (İncil) ve Kur'an gibi kutsal addedilen kitaplarda görmek mümkündür. Dolayısıyla Nietzsche de haklı olarak insan ile Tanrı arasındaki ilişkiyi, insanlığın ilk zamanlarına kadar geri götürmektedir. Bu nedenle Nietzsche, uzak geçmişten gelerek özellikleri itibarıyla insan türünü kendi içerisinde bir sınıflamaya tabi tutarak açıklamaya çalışır.

Nietzsche sürü insanı, özgür insan ve üstinsan olarak üç insan türünü sınıflandırır. Bu üçlü sınıflamada özgür insan, diğer ikisi arasında bir köprü vazifesi görmesi itibarıyla önemli olsa da, Nietzsche asıl dikkatini daha çok sürü insanı ve üstinsan arasındaki ilişki üzerine yoğunlaştırır. Nietzsche, öncelikle burada Tanrı ile yakın bir ilişki içerisinde olan 'sürü insanı' olarak nitelendirdiği insan türü üzerinde durur. Nietzsche'ye göre sürü insanı, bütün değerlerin insanla ilgili her şeyin değerlendirilmesi kendisinden önce yapılmıştır ve kişinin yapacağı tek şey bunlara göre yaşamak, yaptıklarını bu değer yargılarına göre düzenlemektir. Sürü insanın burada herhangi bir özgürlüğü söz konusu olmadığı gibi, özgür olabileceğinin farkında bile değildir ((Kuçuradi, 1967:45-46). Kısacası Tanrı ve onun adına ortaya çıkan her tür ahlaki değer, ne özgür olan ne de herhangi bir şeyin farkında olan sürü insanın içgüdüsünün bir sonucudur.

Nietzsche insanın Tanrı'yı ve Tanrı adına oluşturduğu her tür ahlaki değeri yaşamına dâhil etmesinin en temel gerekçesini, insanın özünü oluşturan içgüdülerine karşı bir yabancılaşma (Decadence) ya da onlardan uzaklaşma içerisine girmesi olarak açıklamaya çalışır. Nietzsche bir eserinde bununla ilgili şöyle demektedir; "İçgüdülerle savaşmak zorunda olmak – budur dekadansın formülü: yaşam yükseldiği sürece, mutluluk eşittir içgüdü" (Nietzsche, 2010:17). Çünkü Nietzsche için hayatın anlamı gelişme ve oluşur. Onun anahtar kavramlarından biri olan 'kendini aşma' – şahsın ahlaki

şartlanmasını aşma anlamına geldiği gibi- tabiattaki dinamik haslet; gelişme ve oluş anlamına da gelir. Her yaşama sürecinin özü gelişme ve büyümedir. Bunun için ise organizmalar enerji alıp kendilerini tazelerler ve artık maddelerini atarlar. Decadent bir toplum köhnemiş ahlak telakkileri, baskıcı eğitim zihniyeti, hayat karşı dini inançları ile şahısların tabiatla enerji alış-verişini engeller, onları tıkar, hatta boğar. Sonuç olarak, bu tip toplumlarda insanlar duyguları ve içgüdüleriyle yani yaşama fonksiyonları ile temaslarını yitirir; kendi özlerine yabancılaşırlar (Baykan, 2008:17).

İnsanın kendi özüne yabancılaşması, sahip olduğu akli melekesini kullanmayışına/kullanamayışına sebep olmaktadır. Çünkü insanın en önemli özelliği onun rasyonel bir varlık oluşudur ve onun kendine yabancılaşması, rasyonel bir varlık oluşuna tümüyle aykırı bir durumdur. Bu durum insanı, içerisinde bulunduğu toplumun ahlaki değer yargılarını dogmatik bir tavırla benimsemeye ve bunlara göre bir yaşam sürmesine itmektedir. Nietzsche'ye göre dogmatizme yol açan ahlaki değer yargılarının oluşmasının temelinde, elbette insanın kendisinin yarattığı Tanrı yer almaktadır. Bunun içindir ki Nietzsche Tanrı'yı yaşamın temelini alanlara karşı saldırıda bulunur ve onlar hakkında; dürüstlikle en ufak alışverişi olan kişi, bugün bilmek zorundadır ki, bir tanrıbilimci, bir rahip, bir papa, söylediği her tümceyle, yalnızca yanılıyor değil, aynı zamanda yalan söylüyordur ve bu nedenle bugün Hıristiyan olmak, en büyük namussuzluktur (Nietzsche, 2008:52) der.

Nietzsche'nin spekülatif tavrı, ilk bakışta sadece Hıristiyanlığa yönelik bir saldırı olarak görülebilir ama bu tavır sadece Hıristiyanlık'a özgü değil, tüm inançlara yönelik bir tavidir. Diğer bir ifadeyle Nietzsche "Tanrı öldü" derken, Hıristiyan Tanrısından söz ettiğini açıkça gösteriyor olabilir ama "Tanrı öldü" sözündeki Tanrı adı aslında duyuyüstü dünyayı gösteren tüm ülkülere yöneliktir (Heidegger, 2001:17-18). Bu durumda Nietzsche'yi sadece Hıristiyanlığa karşı olumsuz duygular besleyen biri olarak düşünmemeli, tüm inançlar için aynı olumsuz duygulara sahip biri olarak görmelidir. Keza bu yöndeki radikal düşüncesini de; inançların, hakikatin yalanlardan daha tehlikeli düşmanları olduğunu söyleyerek ortaya koymaktadır (Nietzsche, 2007:483).

Kendisine yabancılaşarak Tanrı'yı yaşama dâhil eden insan türü, sürü insanıdır. Bu da insanın, genel olarak gelenek ve göreneklerin etkisi altında olan bağımlı yani özgür olmayan sıradan, basit bir yaşam biçimine sahip olduğu ve bu yaşam biçimini ısrarla sürdürdüğü anlamına gelir. Bu yaşam tarzı, insanı köleleştiren hatta deyim yerindeyse küçülten bir yaşamdır. Böyle bir yaşam tarzına sahip olmayı sağlayan şey, daha önce söylenildiği üzere insanın kendi eliyle, Tanrı gibi bir varlığı yaratmış olması ve onu yaşamının her alanına fazlasıyla dâhil etmiş olmasıdır. Çünkü insan için Tanrı, her tür ahlaki değerın kaynağı ve aynı zamanda her türden şeyi anlamlı kılan yegâne gerçekliktir. Bu bağlamda insan, gerek ahlaki bir varlık olarak ve gerek ontolojik varoluşunu da tamamen Tanrı'nın kendisine bağlı kılarak büyük bir hata yapmaktadır. İnsanın Tanrı ile böylesine sıkı bir ilişki içerisinde olması, haliyle onun kendine özgü eylemde bulunması bağlamında en büyük engeli teşkil etmektedir. Diğer bir manada insanın kendi özgürlüğünü bilerek ya da bilmeyerek yok etmesidir.

Nietzsche daha net ifadeyle sürü insanını; onların aşırı küçük erdemlere, küçük ve sıradan kurnazlıklara, sefil bir huzura sahip günümüzün efendileri olan küçük insanlar olarak resmeder. Haliyle bu özellikler üstinsanın ortaya çıkmasındaki en büyük tehlikeyi teşkil etmektedir (Nietzsche, 2016:291). Ama sürü insan türünü, gerçek manada tüm insanların doğasına uygun ortak bir özellik olarak görmek yanlış olacaktır. Aynı zamanda tüm insanların ortak bir yazgısı olması da söz konusu olamaz. Zaten bu durumu,

Nietzsche'nin daha önce yaptığı üçlü insan türü (sürü insanı, insan ve üstinsan) sınıflaması göz önüne aldığımızda rahatlıkla görebiliriz. Bu nedenle bazı insanların doğasına uygun hareket ederek, kendisine uymayan sürü insan yaşam biçiminden bir an önce de kurtulması yani onu aşması yerinde olacaktır. Bu aşmayı gerçekleştirebilen insan türü de haliyle üstinsan türüdür.

2. İnsandan Üstinsan'a

Felsefe tarihinde filozofların büyük çoğunluğuna göre insanın yaşamdaki temel gayesi, minimal düzeyde mutlu olabilmektir. Mutlu olabilmek adına insan, sürekli bir arayış içerisine girmekte ve hatta bunun için büyük bir çaba sarf etmesi de söz konusu olabilmektedir. Bunu en net Augustinus (2010:319-320) şöyle ifade etmektedir; “Bu yaşam herkesin isteyeceği, yani hiç kimsenin asla istememezlik edemeyeceği mutlu bir yaşam değil mi? Bu yüzden onu seviyoruz ve mutlu olabilmek için onu elde etmek istiyoruz.” Bu arayışı da dışarıda bir yerlerde değil, kendisini bulması bağlamında, bizzat kendine yönelerek yapması gerekir. Doğası gereği insanın kendisini tanımaya yönelik bir potansiyele sahip olduğu kuşku götürmez. Bu nedenle öncelikli olarak insan, bilmeye yönelmeli ve bu bilinç sayesinde ancak başkalarının onun adına yarattığı ve dikte ettiği değer yargıları yerine, kendi değer yargılarını inşa edebilecek ve yaşayabilecek bir güce sahip olabilir. Bu güç sayesinde de insan, özgür ve mutlu olabilir ve böylelikle yaşamdaki temel gayesini, minimal düzeyde yerine getirmiş olur.

Yukarıdaki sözcükler bir bütün olarak, Sokrates felsefesinin ünlü ‘kendini bil’ önermesinin bir özeti olarak okunabilir. Ya da aynı şekilde presokratik filozoflardan olan Herakleitos’ un düşünceleriyle benzerlik taşıdığı da söylenebilir. Herakleitos’a göre insanların büyük bir bölümü, logos’u anlayacak bir kapasiteye sahip olmadığı ya da logos’a erişemediği için sıradan, basit bir hayat sürmekte iken ancak çok az bir kısmı ise hakikati anlayabilme yetisine sahiptir ve bu sayede de azınlık özgür ve mutludur. Bununla birlikte insanın özgür ve mutlu olabileceği, ”İnsan özgür doğar, oysa her yerde zincire vurulmuştur. Falan kimse kendini başkalarının efendisi sanır ama böyle sanması, onlardan daha da köle olmasına engel değildir ama insan yaradılışının bir sonucu olarak istediğinde prangalardan kurtulup, kendisinin efendisi olabilir” (Rousseau, 2013:4-5) şeklindeki söylemde tam karşılığını bulur. Daha başka bazı filozofların da bu ve buna benzer yönde görüşleri paylaştığından kuşku yoktur. O halde insanı, istediğinde özgür ve bu sayede mutlu da olabilecek bir potansiyele sahip olabilen bir varlık şeklinde değerlendirebiliriz. Ama bunun isteyebilecek ya da başarabilecek insan sayısı çok sınırlıdır.

Gerçekten insan kendini bilebilecek bir potansiyele sahip bir varlık mıdır ve bu insan, kendi öz bilincinin farkına vardığında özgür ve mutlu olabilir mi? Nietzsche felsefesi genel hatlarıyla dikkate alındığında, her ne kadar az bir kısmı için de geçerli olsa da, onun bu soruya cevabı genel manada evettir. Çünkü insan, şimdiye kadar her türlü kalıp ahlaki değer ve yargıların baskısı altında yaşayarak özgürlükten mahrum kalmıştır ve bununla bağlantılı olarak salt bir manada mutlu olması da hiçbir şekilde söz konusu olamamıştır. Ama insan asgari düzeyde bazı şartları yerine getirmek koşuluyla, özgür ve mutlu olmayı başarabilir. Bunu da ancak evrenin her yerine hâkim olan ve aynı zamanda kendi doğasının da asli unsuru olan güç istemi ile gerçekleştirmesi söz konusu olabilir.

Güçlü olma isteği, kozmosun her yerinde hüküm sürmekte ve doğal olarak aynı güç istemi, insan yaşamın da asli bir unsura sahiptir. Çünkü insan varlığındaki temel ilke, insanların daha fazla güç elde etmek için yaşamlarını zaman zaman tehlikeye atmaları olgusunun da ifade ettiği gibi, yaşama isteğinden çok, güç istemidir. Savaşta zafer

kazanma, rekabette üstün olma, başkalarını etkileme, sanatsal yaratım, filozofun evreni entelektüel bakımdan fethetmesi, söz konusu güç istemini gözler önüne seren birkaç örnektir. İnsanlar daha güçlü olmak için, bilerek ve isteyerek birtakım hazlardan kaçıp, birtakım acılara katlanırlar. İfadesini yaratıcı faaliyette bulan güç, tüm insanların peşinden koştukları en yüksek mutluluğu sağlar. Mutluluk haz dolu saatlerin yoğunluğundan değil de, gerçek bir güce sahip olmaktan ve bu gücü yaratıcı bir biçimde hayata geçirmekten oluşur (Cevizci, 2013:732-733).

Bütün sürükleyici gücün kudret iradesi olduğu, hiçbir fiziki, dinamik ya da psişik gücün bunun dışında mevcut olmadığı çok belirgindir. Aynı şekilde hayatın kendisi de güce yönelik iradenin sadece tekil halidir (Nietzsche, 2002:341-343). Bununla birlikte insan için de, en gizli anlarımız için de, en güçlü olanlarımız için de, en gözü pek olanlarımız için de, en yarı gecemsi olanlarımız için de, kısacası her şey için bu dünya kudrete yönelik bir iradedir ve bunun dışında bir şey değildir. Biz kendimiz de kudrete yönelik bu iradeyiz ve bunun dışında hiç bir şey değiliz (Nietzsche, 2002:501). Dolayısıyla Nietzsche evrenin özünü teşkil eden güçlülük istencini, canlılığın ya da yaşamın olduğu her yerde bulur ve böylece yaşama istencini tümüyle güçlülük istencine indirgemiş olur (Akarsu, 1979:47). Üstün olmak, isteyerek iyinin ve kötünün ötesinde durmak anlamına gelir. Sürünün anladığı anlamda ahlakın ötesinde (Pearson, 1998:138) ve güçlü olmak demektir. O halde insan da iyi veya kötü bir varlık olmasının ötesinde, ahlaki emirlerden bağımsız olan ve gücü isteyen bir varlıktır. Böylelikle tamamen güç istemi ile beslenen ve aynı zamanda onunla hareket eden kişi, üstinsan olabilmektedir.

Nietzsche'nin üstinsanın nasıl olduğu ile ilgili görüşleri, onun birçok farklı eserinde karşımıza çıkmaktadır. Nietzsche evvela üstinsanı, insanın ne olduğu üzerinden yola çıkarak açıklamaya çalışır, "İnsan bir iptir, hayvan ile Üstinsan arasında gerilmiş bir ip ki uzanır bir uçurumun üzerinde. Tehlikeli bir öteye geçiş, tehlikeli bir yolda oluş, tehlikeli bir geriye bakış, tehlikeli bir ürperiş ve duraklayış. İnsanı büyük yapan onun bir amaç değil, bir köprü olmasıdır. İnsanın sevebilecek yanı bir öteye geçiş ve bir batış olmasıdır" (Nietzsche, 2016:8). Burada insanın, gerek kendisini hayvan mertebesine düşürecek kadar alçaltma ve gerek kendisini insan olarak aşma bağlamında çift karakterli bir varlık olduğuna vurgu yapılmaktadır. Daha sarıh bir ifadeyle insan, yeri geldiğinde alçalabilen ve yeri geldiğinde yükselebilen bir varlıktır.

Şimdiye dek tüm varlıklar kendilerinden üstün bir şey yarattılar ve onlar bu büyük taşkının cezri olmak ve insanı aşmak yerine hayvan olmayı tercih ettiler. Ama tıpkı madalyonun iki tarafı olması gibi, güç istemi bağlamında insanın da iki tarafı vardır. Çift taraflı bir varlık olarak insanın asli yönü ise, onun kendisini aşması gereken güçlü bir varlık olmasıdır. Bu nedenle alçalan değil kendisini aşan insan, ancak üstinsan olabilir (Nietzsche, 2016:6).

Sürü insanı toplumun, öncelikle Tanrı dâhil olmak üzere, tüm kalıp değer yargılarını kırdığında yani tüm değerleri kendi yaratan büyük adam olan üstinsan hüviyetine bürünebilir. Bu üstinsanın Nietzsche'deki karşılığı; söz konusu olan gerek Tanrıdan sıyrılma gerekse insanı aşma anlamında üstinsandır (Wisser, 1990:87). Çünkü Nietzsche Tanrı'nın artık toplum için gerekli olmadığını; inancın, türlerin varlığını sürdürmesine hiçbir şekilde katkıda bulunmadığını aksine ket vurduğunu belirtir (Jackson, 2012:57). Neticede itibarıyla insanın, alışlagelmiş sıradan sürü insanını aşarak üstinsan mertebesine ulaşması gayet mümkündür.

Üstinsanın en önemli özeliği ise; onun büyük aşğılamaların içinde batıp gittiği bir deniz ve çılgınlık olarak addedilen bir yıldırım olmasıdır. Kısacası o yeryüzüne değer

katan ve yeryüzünün yegâne anlamı olan varlıktır (Nietzsche, 2016:6-8). Kuçuradi'nin deyişiyle bu insan tipi, olduğu gibi olan, kendi kendisi olan yapıp ettikleri ve başarılarıyla insana ve geleceğe yön veren büyük çapta yaratıcı insan, 'benim' diyen insandır (Kuçuradi, 1967:43).

Tanrı'nın ölümüyle birlikte insanın bizzat kendisinin efendisi, Üstinsan olmasına imkân tanır. Üstinsan, insanoğlunun potansiyelinin farkına varan ve bir sonraki hayat inancıyla avunmayandır. Üstinsan, insanların güç istenci'ni nasıl faydalı kılabileceğinin ifadesidir. Bu muğlak kavram güdülerimizi kontrol etme ve yönetme yetisine sahip olduğumuzu ileri sürer; bir kendi kendini güçlendirme biçimidir. Ayrıca Üstinsanı diğerlerinden, yani sürüden ayıran, kişinin aynı hayatı tekrar tekrar yaşamak durumunda kalması anlamına gelse bile hayatı kucaklayabilme yeteneğidir. Herkesin içinde, her biri üstünlük arayışında olan güdüler vardır. Üstinsan bu güdülere yenik düşmektense onları yönetme yetisini taşıyan bireyi temsil eder. Aynı zamanda kendi güç istençlerini yöneten ve yaşayacakları hayatı olumlayan değerleri yaratan insanlar, seçkinlerdir. Ama en önemlisi yaratıcı bağlamında üstinsan, her şeyden çok büyük bir sanatçıdır (Jackson, 2012:69-71).

Şimdiye kadar insan, Antik Yunan'da insan az da olsa zincirleri kırmıştı, Platon'un karanlık mağarasında zincirlere bağlı olan ve deyim yerindeyse burada kör ve sefih bir yaşam süren bir varlık olmuştur. Bu vaziyet içerisinde olmasının en önemli sebebi de kendisinin efendisi olup değerler yaratmak yerine, kendisinden üstün olduğuna inandığı varlıkları yaratıp onun adına ürettiği değerler nezdinde bir yaşam sürmesidir. Nitekim böyle bir yaşam ise, insanın doğasına tümüyle zıt bir yaşamdır ve bunun için zincirlerini kırıp bu yaşam biçiminden bir an önce kurtulması gerekmektedir. Böylelikle insan kendi çabasıyla iyi ve mutlu bir hayata ulaşabilir. Bunu da ancak daha önce kendi eliyle yarattığı Tanrı'yı öldürmekle ve onun adına yarattığı ahlaki değerlerden kurtulmakla yapabilir. Nitekim bu asli görevi yapabilecek kişi de üstinsandır.

3. Üstinsan'ın Ölümü

Zerdüş; size doğaüstü umutlardan söz edenlere inanmayın. Zehir saçar onlar, farkında olsalar da olmasalar da. Bu yüzden yalvarıyorum kardeşlerim, yeryüzüne sadık kalın (Nietzsche, 2006:6) diye ısrar eder ama bu ısrarına pek de karşılık bulamadığı söylenebilir. Çünkü insandan üstinsana doğru giden hakikat yolunda insanların çoğunluğu metafiziksel, aşkın olana yönelerek yeryüzüne bağlı kalmadıkları için kendisini aşip üstinsan mertebesine ulaşamamış ve daha önemlisi insanların çoğunluğu, sürü insanı olarak yaşamlarına devam etmiştir. İnsanların sürü içgüdüsüne yönelik sıradan bir yaşam biçimini sürdürdüklerini; 'Böyle Söyledi Zerdüş' adlı eserin daha başında ortaya konulan, "İşte oradalar," dedi yüreğine, "gülüyorlar işte; beni anlamıyorlar işte; ben bu kulakların dinleyeceği ağız değilim" (Nietzsche, 2016:10) şeklindeki dramatik söylemden çıkarabiliriz. Bu tam da Herakleitos'un insanların çoğunluğu için kullandığı, "bunlar budalalardır ve dinlerken sağdırlar, 'varken, yoklar' gibidirler" (Herakleitos, 2018:101) söylemine tekabül etmektedir. Zaten Herakleitos'u hatırlarsak, onun felsefesinde de insanların çoğunluğuna karşı bir küçümseme ve hatta onları aşağılama vardır.

Bilindiği üzere Nietzsche'nin esinlendiği kişilerin başında İlkçağın önemli filozoflarından olan Herakleitos gelmektedir. Bu nedenle iki düşünürün insanlara yönelik genel görüşlerinde de bir paralellik söz konusudur ve dolayısıyla ikisinin görüşleri dikkate alındığında karşımıza önemli ortak bir nokta çıkmaktadır; insanların çoğunluğunun, farkında olarak ya da olmayarak sürü insanı içgüdüsüne sahip bir yaşam biçimine rıza göstermektedir. Daha önemlisi iki düşünürün insanlara yönelik savları; aslında

Herakleitos'tan Nietzsche'ye kadar geçen uzun zaman zarfı dikkate alındığında (yaklaşık 2200 yıl), insanların çoğunluğunun yaşamda, sürü insanı dışında bir şey olmadıklarının en iyi örneğini sergiler. Özetle söylenildiğinde Herakleitos'tan Nietzsche'ye kadar geçen uzun zaman dilimi içerisinde, sürü insanı olmaları itibarıyla insanlarda bir şeyin değişmediğidir. İnsanların bu yazgıyı değiştirmek için çaba sarf etmiyor olmaları da, ayrı bir tartışma konusu olduğunu söyleyebiliriz. Herakleitos'tan Nietzsche'ye kadar geçen zaman içerisinde insanların değişmeyen sürü psikolojisi yazgısı, üstinsan türünün yeryüzünün topraklarında çok az yeşerdiğinin ya da daha doğrusu bu topraklarda hiç yeşermediğinin bilgisini vermektedir. Bunu en iyi gerek Herakleitos'un kendisi, 'bunlar sağdırdılar' söylemi ile gerek Zerdüş'tün kendisi "beni anlamıyorlar" söylemi arasında kurulacak bağıntıdan da rahatlıkla çıkarsayabiliriz.

Zerdüş'tün insanların büyük bir kesimi tarafından kendisinin anlaşılmadığı ya da işitilmediği yönündeki söyleminden ziyade eserin tamamı göz önüne alındığında, aslında Zerdüş'tü hiç kimsenin anlamadığı ya da işitmediği trajedisi ile karşı karşıya kaldığımızın özellikle altını çizmek gerekir. Çünkü üstinsan olan Zerdüş'tün kendisini anlayacak ve onu takip edecek birilerini bulmak umuduyla mağarasından indikten sonra başladığı uzun yolculuğu esnasında karşılaştığı bazı kişiler, kendisini bir şekilde takip etmiş ve muhtemelen bu kişiler, kendisinde onların üstinsan olabilecek bir potansiyele sahip olduğu algısına yol açmıştır. Ama bir süre sonra onu peşi sıra izleyen insanların ortadan bir anda yok olması (Nietzsche, 2016:334), bizi onların üstinsan olabilecek bir potansiyele sahip olmadıkları şeklinde bir düşünceye sevk etmektedir. Aynı şekilde bu durum, Zerdüş için de büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır.

Bu durumda üstinsan türü, 'Böyle Söyledi Zerdüş' adlı eserden yola çıkıldığında sadece tek bir kişi olan Zerdüş ile sınırlı kaldığı düşünülebilir. Ama buna rağmen bazı Nietzsche okurlarına göre Nietzsche'nin üstinsan kişiliği, tarihte bazı gerçek kişilere tekabül etmekte ve bu hususta bazı isimler zikredilmektedir. Ama bunlar tarafından her ne kadar tarihte birbirinden farklı isimler zikredilse de, bu kişilerin Nietzsche'nin üstinsan tarifine uyduğu yönünde genel bir konsensüs de yoktur. Çünkü tarihte büyük insanlar, filozoflar, sanatçı ve azizler gibi örnekler olsa da onlar 'insanca, pek insanca' kalmıştır. Nietzsche bu alanda Goethe, Beethoven, Caesar, Napolyon ve Michelangelo gibi isimlere yer verir. Ama bunların hiçbiri 'Üstinsan' değildir ancak her biri kendinin efendisi olma, bireysellik ve karizma gibi güç istencini oluşturan belli bazı özellikleri temsil eder. Ancak sonuçta bu figürlerin hepsi, onların kusurlarının hemen farkına varan Nietzsche'ye göre hala 'insanca, pek insanca'dır. Hatta Zerdüş bile Üstinsan'ın ancak habercisidir, kendisi değil (Jackson, 2012:101).

Nietzsche'nin üstinsanına, Zerdüş de olmak üzere tarihte tıpatıp bir benzerinin olmadığını özellikle altını çizdik. O halde Nietzsche'den önce ve ondan günümüze geldiğinde, umut edilenin aksine üstinsan kişisine hiç rastlanmadığı söylenebilir. En azından yakın bir tarihte hiç rastlanmadı denilebilir. Bu durumda Nietzsche'nin üstinsanı hiç doğmadı ya da doğmuş olsa bile çoktan öldü demek daha doğru bir sav olmaz mı? Eğer bu sav doğru ise; Üstinsan öldü! Yaşasın Tanrı! demeliyiz. O halde Nietzsche'nin üstinsan doktrinini; bir beklentinin, bir umudun, bir düşün veya bir kurgunun dışavurumundan öteye geçen başka bir şey değil diye yorumlamak zorunda kalırız. Tıpkı Megill'in de (1998:108) söylediği gibi, "Zerdüş bir edebiyat yapıtı; Nietzsche'nin kriz ve 'dönüş' vizyonunun en yüksek ifadesini bulduğu düş ürünü, estetik bir yaratımdır".

Peki, üstinsan neden doğmadı ya da üstinsan doğduysa neden öldü? Tanrı inancının, uzun tarihsel bir arka planı vardır. Bu Tanrı kimileri için hiçten yaratan bir

varlık ya da bazılarında sadece maddeye şekil veren bir varlıktır. Tanrı kimileri için de maddi bir varlık veya kimileri için tinsel bir varlıktır. Ama ne olursa olsun neticede Tanrı çoğu insan nazarında, üstün ve aşkın bir varlık olarak tezahür eder. O halde Üstinsanın doğmayışı veya Üstinsanın ölüm nedenini; ilk insanlardan günümüze kadar geçen asırlar boyunca, insanın hücrelerine kadar kök salmış herhangi türden bir Tanrı anlayışının hâkim olması ve bu inanç anlayışını kökünden söküp atmanın basit olmayışında aramak gerekir. Çünkü her inananda farklı bir tezahürü söz konusu olsa da, inancın önemli derecede işlevsel bir yönü söz konusudur.

Kabul edilsin veya edilmesin Tanrı'ya olan inancın, insan için gerek günlük yaşamda ve gerek yaşamının bütününde çok önemli işlevler yerine getirdiği aşikârdır. Çünkü Tanrı inancı kimi insanların nazarında, sosyal hislerin ve duyguların şahsi yorumlarından oluşan toplumsal fayda işlevini yerine getirmektedir ya da daha sarıh bir ifadeyle, günlük yaşamda onun kullanımının getirdiği önemli faydaları bakımından işlevsel bir yönü vardır. Kimileri için onun getirdiği psikolojik sağlık bağlamında, pragmatik bir yönü vardır. Kimilerine göre, nevrotik çaresizlik hislerine bir cevap olma işlevini yerine getirmektedir. Kimileri için, cahil ve yanlış bilgilere sahip halkı kontrol etmekten fayda sağlayan seçkinler tarafından beslenen bir yönü olduğundan önemli bir işlevselliğe sahiptir. Kimileri için ise onun bu dünyanın acı ve kötülüklerin varlığı karşısında, iyiliklerle dolu olan ebedi bir cennet yaşamını vaat eden cezbedici bir yönü vardır. Kimileri için, bu dünyada uğranılan haksızlık ve hukuksuzluklara karşı tecelli etmeyen adaletin, öbür dünyada tecelli edeceğine dair bir teselli sunma özelliği vardır. Kimileri için, insanların başa çıkamadığı korkulardan dolayı sığınılacak bir liman işlevi görmektedir. Özetle söylenildiğinde inanç; bunlardan hangi işlevi yerine getiriyor olursa olsun, bunlar Tanrı'ya olan inancın insanlar nazarında birbirinden farklı ama etkili işlevler yerine getirdiğinin empirik örnekleridir.

İnsanlar nezdinde Tanrı inancının ve onunla birlikte ortaya çıkan her tür ahlaki değer yargılarının, birbirinden farklı derecede olsa da, etkili işlevleri yerine getirdiğinin söz konusu olduğu ve aynı zamanda bu işlevsel etkilerin tarihinin çok eskilere dayandığı bir yerde, üstinsan türünün ortaya çıktığını ve çıkmış olsa da onun yaşayacağını beklemek, ancak bir tür umut ve hayalden ibaret olur. Ya da Platon idealizminin, Nietzsche'deki farklı radikal bir tezahürü olur. Kısacası Nietzsche'nin üstinsan fikri ve muhtemelen ona eşlik eden üstantropoloji, radikal bir düş idealizmini cisimleştirir. Onun savunduğu mit bir tür mistisizmdir, tamamen bireyci, hatta tekbenci bir yaratımdır. Dahası mutlak ütopyacılığı yüzünden varolduğu haliyle dünyayı bulanıklaştırmak zorunda kalan bir yaratımdır. Dolayısıyla Nietzsche'nin bu düşüncesinin bizim gerçek dünyayla hiçbir ilgisi yoktur (Megill, 1998:163).

Sonuç

19. Yüzyılın en özgün ve yaratıcı düşünürlerinden olan Nietzsche ortaya koyduğu Tanrı, Güç İstenci, Üstinsan, Bengi Dönüş ve Amor Fati kavramları, kendisinden sonra birçok düşünürün ilgisini fazlasıyla çeken kavramlardır. Hatta bu kavramlara dayalı felsefe, çağdaş felsefeye büyük ilham kaynağı olmuştur. Özellikle onun Tanrı ve üstinsan kavramları, ayrı bir öneme haiz olan kavramlardır. Birinin varlığı diğerini tümüyle dışlamaktadır. Nietzsche de Tanrı'yı dışlayarak, yerine üstinsanı koymakta ve onunla bağlantı içerisinde olan yozlaşmış ahlaki değerlerin yerine de, insani olan yenilerinin inşa edilmesi gerektiğinin güçlü bir savunusunu yapmaktadır. Çünkü insanlar, yozlaşmış ahlaki değerlerin etkisi altında kendisine yabancılaşmış ve bu doğrultuda bir yaşam sürerek sürü içgüdüüne sahip olmuştur. Bunun kaynağında, Hıristiyanlık özelinde de

olsa genel bir Tanrı inancı yer almaktadır. Dolayısıyla insan yozlaşmış ahlaki değerlerle, kendi gerçek özünün farkına varamayıp kendi benliğini icra edememektedir. İnsanın özüne aykırı olan, Tanrı olmak üzere, her tür değerden imtina etmesi gerekir ve insan bunu başardığında özüne dönmüş olacaktır. Özüne dönen insanın Nietzsche'deki karşılığı, üstinsandır. Böylelikle üstinsan, diğer insan türlerinden ya da sürü insan türünden bu manada ayrılmış olacaktır.

Güç ile beslenen, hareket eden bir kozmos vardır ve doğal olarak kozmosun bir parçası olan insan da, aynı şekilde bu güç ile beslenmektedir. Nietzsche, buna güç istenci ismini vermektedir. İşte insan, doğasında varolan güç istencini harekete geçirdiğinde üstinsan olur. Aynı zamanda bu güç, Tanrı'yı öldürebilecek kadar büyük bir güçtür. Gerçekten insanın Tanrı'yı öldürebilecek ve onun yerine geçip, kendi değerlerini yaratabilecek kadar bir gücü var mıdır? Olduğundan Nietzsche'nin bir kuşkusu yoktur. Nietzsche, 'Tanrı Öldü' ve 'Yaşasın Üstinsan' diyerek bundan kuşkusunun olmadığını özellikle belirtmektedir.

Öncelikle insanı fizyolojik, biyolojik, ruhsal ve psikolojik bir varlık olarak tanımlayabiliriz. Bu bağlamda ele aldığımızda, onun zayıf bir varlık olduğunu görebiliriz. Örneğin ilk önce o, zayıflığını ebedi bir varlık olmayarak hemen göstermektedir. İkincisi; o zayıflığını, temel ihtiyaçlara sahip ve bunlara tek başına ulaşamayan bir varlık olarak da göstermektedir. Üçüncüsü; zayıflığını, onun toplumsal bir varlık olmasıyla diğerlerinin yardımına ve işbirliğine ihtiyaç duymasında görebiliriz. Dördüncüsü; onun zayıflığını, çoğunlukla karşı koyamadığı doğa olayları karşısında düştüğü dehşetin boyutunda fark edebiliriz. Beşincisi; onun zayıflığını, herhangi bir şeyi kaybetmenin sonucunda yaşadığı ağır ruhsal çöküntülerde görebiliriz. İnsanın zayıflığını, daha birçok örnek vererek de görebiliriz.

Üstesinden gelemediği ya da kendini yetersiz gördüğü olaylar karşısında insan, karşı konulamaz bir boyun eğme hissiyatı içerisine girmektedir. Bu nedenle inanç, onun için bir nevi dayanak ya da dayanma işlevi görmektedir. Diğer bir ifadeyle insan bireysel, ailevi, toplumsal, çevresel, ekonomik, kültürel ve siyasal kaygılar neticesinde birçok problemlerle karşı karşıya kaldığı bir yaşam sürmekte ama çoğunlukla bunların üstesinden gelemediğini görmekte ve yine de yola devam etmek zorunluluğu hissettiği için bir tür güven duyabileceği sığınak aramaktadır. En önemlisi, o sığınığın kendisinden güçlü ve güvenilir olması gerekmektedir. İşte o sığınak, ancak üstün bir güç olduğu ve yardım edebileceği düşünülen Tanrı'nın kendisi olmaktadır. Bu ister insanın doğası gereği olsun, ister bir an içinde bulunduğu yetersizliğin verdiği duygu olsun, neticede itibarıyla insanın böyle bir yapıya sahip olduğu aşikârdır. Keza insanın böyle yapıya sahip bir varlık olduğunu kim yadsıyabilir? Dolayısıyla basit bir yapıya sahip olan insanın, kendi eseri dahi olsa, bir anda Tanrı'yı bir kenara atması ve üstinsan olabilmesi akla yatkın gelmemektedir.

Kaynakça

Akarsu, Bedia (1979). Çağdaş Felsefe. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Ansell-Pearson, Keith (1998). Kusursuz Nihilist. Çev. Cem Soydemir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Armstrong, Karen (2007). Tanrı'nın Tarihi. Çev. Oktay Özel, Hamide Koyukan ve Kudret Emiroğlu, İstanbul: Pegasus Yayınları.

Augustinus (2010). İtiraflar. Çev. Çiğdem Dürüşken, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Nietzsche: Üstinsan'ın Ölümü

- Baykan, Fehmi (2008). Nietzsche'nin Felsefesi. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Cevizci, Ahmet (2013). Felsefe Sözlüğü. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Danto, Arthur (2002). Nietzsche; Hayatı, Eserleri ve Felsefesi. Çev. Ahmet Cevizci, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Deleuze, Gilles (1983). Nietzsche and Philosophy. Çev. Hugh Tomlinson, London: The Athlone Press.
- Descartes, René (1984). Metot Üzerine Konuşma. Çev. K. Sahir Sel, İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Durkheim, Emile (2005). Dini Hayatın İlkel Biçimleri. Çev. Fuat Aydın, İstanbul: Ataç Yayınları.
- Durkheim, Emile (2013). "Sosyal Bir Fenomen Olarak Din", Çev. Rahim Acar, Din Felsefesi Seçme Metinler, ed. Michael Peterson vd. İstanbul: Küre Yayınları, s. 39-40.
- Freud, Sigmund (2003). Totem ve Tabu. Çev. Akın Kanat, İzmir: İlya Yayınevi.
- Heidegger, Martin (2001). Nietzsche'nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı. Çev. Levent Özçoşar, Bursa: Asa Yayınları.
- Herakleitos (2018). Fragmanlar. Çev. Çengiz Çakmak, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Jackson, Roy (2012). Nietzsche-Kilit Fikirler. Çev. Nevra Yaraç, İstanbul: Optimist Yayınları.
- Kuçuradi, İonna (1967). Nietzsche ve İnsan. İstanbul: Yankı Yayınları.
- Laertios, Diogenes (2003). Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri. Çev. Candan Şentuna, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Magee, Bryan (2001). Büyük Filozoflar-Platon'dan Wittgenstein'a Batı Felsefesi. Çev. Ahmet Cevizci, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Marx, Karl (2009). Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi. Çev. Kenan Somer, Ankara: Sol Yayınları.
- Megill, Allan (1998). Aşırılığın Peygamberleri- Nietzsche, Heidegger, Foucault, Derrida. Çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Nietzsche, Friedrich (2003). Şen Bilim. Çev. Levent Özşar, Bursa: Asa Kitabevi.
- Nietzsche, Friedrich (2002). Güç İstenci. Çev. Sedat Umran, İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Nietzsche, Friedrich (2007). İnsanca Pek İnsanca 1. Çev. Mustafa Tüzel, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Nietzsche, Friedrich (2016). Böyle Söyledi Zerdüşt. Çev. Mustafa Tüzel, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Nietzsche, Friedrich (2008). Deccal. Çev. Oruç Aruoba, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Nietzsche, Friedrich (2010). Putların Alacakaranlığı. Çev. Mustafa Tüzel, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Nietzsche: Üstinsan'ın Ölümü

Roney, P (2013). "Aşkınlık ve Yaşam: Nietzsche ve Tanrının Ölümü Üzerine", Kaygı: Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, S. 20, s. 305-322.

Rousseau, J. J (2013). Toplum Sözleşmesi. Çev. Vedat Günyol, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Strathern, Paul (1998). 90 dakikada Nietzsche. Çev. Mehmet Ukşul, İstanbul: Gendaş Yayınları.

Wisser, Richard (1990). "Friedrich Nietzsche: Üstün İnsan Görünürde mi?", Felsefe Arkivi, o (27), s. 75-97.